

Zitierhinweis

Wernisch, Martin: review of: Michael Beyer / Martin Hauger / Volker Leppin (eds.), Herausforderung Reformation. Reformationsgeschichte zwischen theologischer Deutung und historischer Forschung, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2016, in: Český časopis historický, 2021, 4, p. 902-905, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/d9f89ec28e194677abc7453510087e31>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

nadlidskou metu neomylnosti. Po vnější stránce je dílo hodné též uměleckého nakladatelství, které se ujalo jeho vyhotovení.

Debaty o aktuální relevanci a příštím směřování

Andreas LINDEMANN – Christian AMMER (Hg.)

Reformation. Impulsgeber für die Moderne?

(= Erkenntnis und Glaube. Schriften der Evangelischen Forschungsakademie, Bd. 48)

Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt 2017, 274 s., ISBN: 978-3-374-05239-4.

Volker LEPPIN – Michael BEYER – Martin HAUGER (Hg.)

Herausforderung Reformation. Reformationsgeschichte zwischen theologischer Deutung und historischer Forschung

(= Evangelische Impulse, Bd. 7)

Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 2016, 208 s., ISBN 978-3-7887-3096-3.

Na závěr však znovu obraťme pozornost k rozměru, který k jubileím nezbytně patří: svou bytostnou povahou jsou výzvou vstoupit i do rozhovoru o aktuálním významu a relevanci událostí, jichž se vzpomíná. Už výše jsme se tohoto momentu dotýkali opakovaně, neboť se s ním v různé podobě a míře vyrovnávají i práce, jejichž přednostním záměrem je historická rekonstrukce – kterou nelze provést jinak než ze současného stanoviska. Nyní je však na místě zaznamenat, že zmíněné debaty byla v souvislosti s výročí reformace zasvěcena i hojná literatura, která vztah minulosti k přítomnosti víceméně explicitně činila hlavním předmětem.

Pokud veřejnost vůbec reformační problematice přeje sluchu, pak v ní tento způsob ptaní nepochybně rezonuje, takže na publicistické rovině i převládá. Až příliš často se tu však projevuje v podobách odstrašivým způsobem zjednodušených a zploštělých. Sřetá-li se mythus slavného stadia na světlé cestě pokroku s černou antilegendou o dobách nepochopitelné zatmělosti, vzniká hlavně zmatek. Je tedy snad reformace už jen vzdáleným, cizím kuriozem, anebo skutečně zanechává svou živou stopu v současnosti? A pokud se opravdu otiskla do procesů modernisace, pak spíše kladně či záporně, a je tedy přiměřenější chápat její dědictví jako přínos či zátěž? Co její průběh a efekty vypovídají o možnostech a povaze náboženského hnutí jako činitele společenské proměny, jejího případného katalysátoru, zesilovače,

ale také faktoru, který do ní vnáší specifické konflikty? Takové otázky mohou být plodné a odpovědi na ně smysluplné, ovšem až tehdy, překonají-li mělkost v podstatě černobílých alternativ a dosáhnou dostatečně diferencované úrovně, na níž se počítá s ambivalencí lidských záměrů i činů a jejich následků.

Naštěstí se však toto nesamozřejmé umění vynachází jak mezi tazateli, tak mezi těmi, kteří se pokoušejí odpovídat. Jubilejní léta vyvolala i vlnu diskusí tohoto druhu, dokumentovaných částečně právě i knižně. Na tomto místě budíž zmíněn alespoň jeden, dost možná i poněkud nahodilý, ne nutně „nejlepší“ příklad. Má podobu sborníku, který klade otazník k „Reformaci“ (s dosti vyváženým zájmem o její luterskou i „helvetskou“ větev) jakožto „Zdroji impulsů pro modernu“ a vzešel ze stejnojmenné konference, pořádané „Evangelickou badatelskou akademií“ v Ilseburgu, pracovním společenstvím vědců a umělců evangelického vyznání. Editory spisu byli ředitel Akademie Andreas Lindemann, emeritovaný profesor Nového Zákona z vysoké církevní školy ve Wuppertalu, a vědecký sekretář téže instituce Christian Ammer, svým oborem fysik.

I na autorech jednotlivých textů je hodná pozornost v přední řadě pestrá směs vědních disciplín, které zastupují a z jejichž hledisek se snaží postavenou otázku uchopit a v jejich konkrétním terénu zkoumat relevantní fakta. „Příspěvky obsažené v předkládaném svazku ukazují, že odpovědi vyznívají rozmanitě. Vztahují se k filosofii a právu, sociologii a politice, medicíně, hudbě a literatuře, v neposlední řadě k základům vědeckého myšlení vůbec, k čemuž přirozeně patří také theologie“ (s. 7). Pozoruhodná (a netypičtější) je přitom i skutečnost, že v tomto případě vlastně nepromlouvá žádný „obecný“ historik, ale právě jen historici (některých) jmenovaných odvětví – a obdobně také žádný historik církevní, ale theolog systematický. Na zajímavosti knihy pro dějepisecký cech by to však nemuselo nic ubírat, ba svým způsobem naopak.

Obraz, který sborník jakožto celek podává, je totiž pro úkoly historiků v zásadě příznivý. Stvrzuje trvajících aktuálnost reformačních podnětů, ale ukazuje také složitost jejich působení v průběhu staletí, při jehož kompetentním pronikání zbývá i pro budoucno dostatek pracovních polí. Především je zřejmé, že impulsy, pocházející z reformace, vždy znovu spolupůsobily v propletení s vlivy jiného původu, takže interdisciplinarita zůstává vysokou potřebou současného i příštího bádání. V některých případech jsou také oceňovány (podobně, jako jsme to zaznamenali již u Heinze Schillinga) efekty nezamýšlené; ani ty ovšem není na místě od chtěného, i když z hledisek dnes převládajících možná méně vítaného, apriorně odříznout, nadále je zapotřebí zkoumat, jak spolu to, co mohlo společně

růst z jedné půdy, doopravdy souvisí, ne nutně čistě nahodile a možná tedy také s platným poučením i pro časy budoucí.

Badatelé o reformačních dějinách tedy smějí své odvětví považovat za vitální a nenacházející se zcela mimo veřejného zájmu, musejí se však vyrovnávat s komplikovanou mnohostí perspektiv, jež se eventuálně mohou doplňovat, ale pro počátek se často střetají; s pluralitou interpretací, jež narostla do dříve nevídané míry, konotována širokou škálou metodologických i světonázorových předpokladů. Také těmto výzvám skutečně jsou věnovány probíhající debaty, a i zde budiž uvedeno alespoň jedno (již poslední) exemplum. Tentokrát bude vzato z prostředí Theologického pracovního kruhu pro reformačně-dějinné bádání, působícího při Unii evangelických církví v Evangelické církvi Německa, avšak v mezinárodním obsazení (i za střídavé účasti autora těchto řádek).

Jeho pravidelná symposia nebývají vždy dokumentována tiskem, nicméně debata o přípravách na vyvrcholení jubilejní dekády, konaná roku 2015 v Bad Liebenzell (pod vedením Volкера Leppina, který byl předsedou představenstva kruhu po dlouhá léta předcházející jeho odchodu do Ameriky), byla uznána za dostatečně aktuálně důležitou, aby tamní přednášky byly předloženy i veřejnosti. Vyšly pod titulem „Výzva reformace“, doplněným upřesňujícím podtitulem „Reformační dějiny mezi theologickým výkladem a historickým bádáním“. Osm řečníků z Německa a skandinávských zemí vstoupilo do rozhovoru z posic obecné i církevní historie a dalších theologických oborů, a to nejen evangelických, ale také římsko-katolických – neboť se vystavovali otázkám, jež vzbudila kritika dokumentu o „Ospravedlnění a svobodě“, kterým se Evangelická církev Německa pokusila „orientačně“ vystihnout aktuální významy reformačních dějin pro domácí prostředí.

Bylo by jistě žádoucí nastavit metu tak vysoko, aby evangelíci v podobných projevech dokázali být právi sami sobě, ale zároveň i širší ekuméně (jmenovitě ve vztahu k římskému katolicismu) i obci, v níž spolužijí křesťané s nekřesťany, a při tom všem samozřejmě i historické vědě – a aby i u ostatních probouzeli adekvátní odezvu. Ale je to také hodně obtížný úkol, k němuž se ze všech uvedených stran po pravidle snášejí jen dílčí a zkusmé příspěvky. Je tomu tak jistě i ve sborníku, který „Výzvu“ přijímá, avšak navrhuje odpovědi dílem dosti tápavé, ano riskantní.

Tak se jeví jmenovitě referát Wolfa-Friedricha Schäufeleho, profesora církevních dějin v Marburgu, nakolik přistupuje na náhradu učení o ospravedlnění jakožto významového svorníku reformace, jaký při řadě jiných rozdílů uznávali nejlepší duchové předchozích generací, „reformačním principem bezprostředního vztahu věřícího k Bohu“ (s. 84). Ten by velmi snadno mohl být spíše ucouvnutím

na posice, které se zhroutily v katastrofách světových válek, než krokem kupředu. Bude ovšem spravedlivé ihned dodat, že Schäufeleho text stěží byl takto přímočaře zamýšlen. Jako celek nemá charakter ploše jednovrstevného nosiče jediné these a chce po svém vydat počet ze zjevné skutečnosti, že hlubinný bod evangelické věrouky zdaleka ne vždy představoval hybný motiv jednání všech jednotlivců, kteří reformaci podporovali.

Vcelku o něm tedy platí, co o ostatních debatních příspěvcích sborníku: vystavující se složitým problémům, spojeným s dosavadními kontroversemi, brání samolibému spočinutí u již naučeného a dosaženého a podněcují k čerstvému přemýšlení, co vlastně na poli reformačního bádání činíme a kudy by mohlo vést pro příště.